

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Yeri'at Shelomoh ...

Pappenheimer, Salomon Seligmann

המלש, מיהנפפ

Dyhernfurth, [5]571 [1810/11]

נ העירי

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8834

שם כש"א אין מכסין לא בעפר וכה"א מנינו אשר שקרוי עכר . וב"ש עפר שרפה אקרי עפר סתמא דהיינו עפר קרקע לא אקרי :

יריעה נ

אבן . סלע . צור . חלמיש . מורים בשחוף על מין גשם

קשה מחלח ברייתו וכשהוא באש אינו נשרף לאשר כעץ גם אינו מתמוגג כמתכת אך הוא נימוח ומתפורר לחלקים אפריים ומשתנה קצת במראהו (שטיין) . וההבדל כי שם אבן שם הסוג של כל דבר קשה שיש בו כל המדות שזכרו כאן . כי גם הצור והסלע והחלמיש יקראו אבן ע"כ הכלל . גם אין הפרש בין אבני השדה ובין אבני יקר ואבני שיש הכל יקרא אבן . כמו אבני שהם ואבני מלואים . ובלשון מושאל יקרא הברד הגדול ג"כ אבן כמו אבני ברד (יהוש' י' י"א) . ואבני אלגזים (יחזקאל ל"ח כ"ג) והוא הברד היותר גדול וע"ש שדומה לאבן נקרא אבן . ושם אבן בין לשון בנין . כי רוב האבנים אבני השדה והסלעים ורוב תשמישן שלוקחין אותם לבנין אמר ומהי להם הלבנה לאבן (בראשית י' א' ב') דהיינו במקום אבן הנצרך לבנין . והיתה לפ"ז החלת הנחת שם אבן על האבנים הפשוטים כגון אבני השדה המצויים ביותר ושדוב תשמישם לבנין . ובשחוף השם קראו אח"כ כל דבר קשה שיש לו התדמות ואיכות כאיכות אבני שדה כגון אבנים היקרות ואבני שיש וברד כשם אבן :

והנה רוב אבני השדה מורכבות מן חול ועפר ונקראים אבני חול (ואגד שטיין) שמשמשים מהם לאבני הרמים למשקוף ומוזוזות ולשאר תשמישים בבנין . והם לפי הרכבתם זאת נוחות להישבר ולהתפוצץ ע"י הכאת הפטיש ובשעת שיתפוצצו אין חלקיהם נחזים למרחוק לפי שאין חלקי הרכבתם אדוקים כ"כ בחוזק שהם שני מינים חול ועפר שנטרדי זה מזה בקלות שע"י שהם רכים מוכשרות ג"כ ביותר לחבוב בהם אומיות ושאר נורות : ויש שוב מין אחר של אבנים שאין בהם הרכבת חול ועפר אך יש בהם איכות סידיי (קאלק ארטיג) ונקראים אבני סיד (קאלק שטיינע) שאם יושרפו באש יעשה מהם סיד . והם אותן האבנים שיש להם מראה לבנה ומרובעים כשיחולצו מן המחלב וכששורפין אותן בכבשן

חלקי הרכבתו מתפוררים מכת האש קצתם עולים למעלה באויר מנוד עולם קלותם והוא העשן . וקצתם נשארים למטה מחמת כובדם והוא האפר . ושם דישן מורה על החלקים הדקים השמיים שנשארו אחר שרפת מין גשם שיש בו שמוניות והו נקרא דשן (פעטטאשע) והוא ענין כל דשן הנזכר אלל הקרבנות שכל ב"ח יש בו שמוניות כמו והרים את הדשן אשר האכל האש את העלה . (ויקרא ו' ג') שהוא הנשאר מן הקרבנות הגשרפות ע"ג המזבח שהי' חותה מן המאכלות הפנימיות והיינו האפר הנשאר מן הקרבנות ולא מן האפר הנשאר מן העניים שנמטרכה . אלא טיה שאמר ודשנו את המזבח (במדבר ד' י"ג) כולל את הדשן והאפר ביחד שהי' לריך לסלק הכל בשעת המסעות שלא יתענף הבדל שהיו מכסין בו את המזבח ומשום קצור לשון נקש חד מנייהו . ושם דשן מוש"ל מן דשן המורה בהנחה ראשונה על השמוניות כמו ואכל ושבע ודשן . דשנת בשמן ראשי (עין בשרשים שרש דש) .

אולם . כל מה שדברנו כאן בהוראת השמות שזכרו היינו רק לפי הוראתם הראשונה . אמנם בדרך מושאל יקראו דברים הדקים אע"פ שאינם עפר ארץ ג"כ כשם עפר כמו ועפרות זהב לו (איוב כ"ח ו') שהוא לעפר ארץ בבחינת הקטנות . וכן יקרא עפר מה שהי' להקראות אבן כמו ואכת אתו טחון היטב עד אשר דק לעפר (דברי ט' כ"א) שהנעמן טחון היטב הוא דק כאבן . גם יקרא עפר מה שהי' ראוי לקרות אפר ממה שהוא מדבר הנשרף כמו ואשליך את עפרו (שם) וישרפם מחוץ לירושלים וישא את עפרם בית אל (מ"ב כ"ג ד') . ה'זרה וישרף אותה וישלך את עפרה (שם שם ו') ויקרא ג"כ עפר מה שהי' לקראות דשן כשהוא משרפת דבר של שמוניות כמו מעפר שרכת החטאת (במדבר י"ט י"ז) . שוב יקרא אבן אע"פ שאינו אבן ארץ . כמו אבנת רובל (שה"ש ג' ו') . שוב יקרא אשר מה שהי' להקראות דשן כמו את אשר הפרי (במדבר י"ט ט') .

זה שאמרנו כאן שסתם עפר בהנחה ראשונה הוא דוקא עפר ארץ . וכן מה שאמרנו שגם אפר נקרא עפר הוא ענין מה שאמרו בש"ס (מולין פ"ח סוטה ע"ז) ושפך את דמו וכסהו בעפר (ויקרא י"ז י"ג) אין לי אלא בעפר (כלומר עפר ארץ) מנין לרבות זבל וחול הדק שחיקת אבנים ונעורת וסיד ומרסית וכו' ועוד

יריעות שלמה הרק ג יריעה נ

פסעה מהם סוד וכלל זה ג"כ אכן השיט (מהרמאר) שארף ג"כ לסידי . וזה מין האבנים דהיינו אבני סיד הרכבתו יותר קשה וחזק ממיני אבני השדה ואינו כסוגי כ"כ שלטיך קשה לשברו בהכאת הפטיש אם לא ביד חזקה ואז יתפוצצו חלקי השבירה למרחוק מחמת חוזק ההדוק שחלקי הרכבתו מהדוקים זה בזה . והוא מין אבן הקרא בפרטות פל"ע (פעלו) . ויקרא גם החלק הקיץ ממנו החלוש מן הקרקע סלע . כמו חוקו פניהם מסלע (ירמי' ה' ג') וכפטיש יפוצץ סלע (שם כ"ג כ"ט) וגפץ עוללך אל הסלע (תלים קל"ז ט') אך רוב סלע שבמקרא הוא הסלע הגדול המחובר לקרקע וצולט למעלה כהר גבוה ותלול וגב רום ההרים הם סלע (פעלו) כמו ודברתם אל הסלע . ושם בסלע קיך . ויביאום אל ראש הסלע שן סלע . סלעים מחסה לשפטים . בנקיפי הסלעים ודומיהם . ולפי שזה מין האבן קשה להתקלקל ולהשבר גם הוא חלק וישר לוקחים אותו לאבן המשקל שהוא ענין שם סלע של מטבע שכלשון החכמים כמו משקל חמש סלעים . הסלע ד' דינרין . והוא מין מטבע של כסף שמשקלה משקל חתיכת סלע שיש לו אותו המשקל המוסכם אצל בני המדינה וכענין שם אבן של משקל כמו לא יהי' לך בכיסך אבן ואבן . אבן שלמה וזך דהיינו חתיכת אבן שמשקלה מוסכם במדינה . וכן יאמר האשכנזי על משקל מיוחד של כ"ד ליטרין צמר כד"מ בשם אבן סתם (איין שטיין וואללש) : ויש עורר מין אבן היומר חזק וקשה מן הסלע . והוא מין אבן הבלתי מורכב לא מן חול ועפר אף לא מחלקים סדיים כ"א מן חלקי עפר בלבד אלא שהעפר הוא אינו עכור וחשוך כשאר עפר אצל הוא זך ומצוחצח וכפירוי (דורכויכטיג) שלטיך חלקי זה האבן אדוקים ומדובקים ביותר זה לזה כשהוא מורכב רק ממין ומחלק המובחר שנעפר זה משום כך ג"כ מובלעים וכגורים בו הרבה חלקי אש שלפי שהוא אדוק ביותר אינו מניח את חלקי האש שהם בו בטבע לפלוט כ"כ כמו שהם נפלטים משאר בשמים רכים . אם לא ע"י הכאה עליו בדבר קשה כצדל ואז נפלטים בשפע רב כמו שהם בחוף האבן בשפע רב . וזה מין האבן יקרא צור . והוא מלשון צרירה ואגידה חזקה כמו עיר מצור (פעסט) או (עג) עיין לעיל באור צרר . נקרא צור ע"ש שחלקי הרכבתו צרורים ומדובקים זה לזה ביותר (פעסט) והוא ג"כ

בטבעו יבש מאד שע"י עוצם אדוק חלקיו אינו מקבל שום ליחות מבחוץ משא"כ הסלע שאינו אדוק כ"כ בהרכבתו מקבל ג"כ בקל ליחות מימיו מבחוץ ויותר שאר אבני שדה המורכבים מחול ועפר שהם עוד יותר ספיגיים ומקבלים המים בקלות נמרץ שלטיך הם כמעט תמיד רטובים ולמים :

ע"פ זה ההבדל שבין סלע לצור יתישב לנו ענין נפלא מה שאמר (במדבר כ' ח') ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו . שאמר מימיו עם וא"ו הכינו והקיץ דהיינו מים שלו כלומר מים שהם בו בטבעו . ולמעלה בהכאת הצור (שמות י"ז ו') אמר והכית בצור ויצאו ממנו מים דהיינו מים סתם ולא אמר מימיו . גם מה שאמר אצל צור לשון הכאה והכית בצור . ובסלע אמר לשון דבור ודברתם אל הסלע . אך הכל מטעם אחד והוא . כי לפי מה שהצור אינו בעל ליחות מימיו בטבע לא יהי' שייך ג"כ לומר עליו ונתן מימיו דהיינו מים שלו שהרי אין בו מים בקנינו הטבעי לפיכך אמר ויצאו ממנו מים כחם והיינו בדרך נס שיצאו מים מדבר יבש שאפי"ע ע"י ההכאה יהי' יציאת מים פלא ודבר גדול . משא"כ בסלע שהוא בעל מים בטבע הרכבתו המוכשרת לקבל מים הגוזלים מתחת לארץ יצדק בו היטב לומר ונתן מימיו דהיינו מים שלו המכוסין בו תמיד בטבעו . ולא יהי' לפ"ז שוב דבר פלא כ"כ כשיצאו ממנו ע"י הכאה כמו שאינו דבר פלא כשיצאו נגזרי אש מן הצור ע"י הכאה והי' א"כ עיקר הגם הוא הדבור שע"י דבור בעלמא מבלי נגיעה בסלע יפלוט מימיו לזה אמר ודברתם אל הסלע שיתכרסם שיציאת המים הוא בדרך נס לא בדרך הטבע . ויחשב עפ"ז ג"כ מה שיש בענין מטא מי מריבה מן הקושי . בחלוף הלשונות של ענין זה החטא . במקום אחד הוא אומר יען לא ראבנתם די להקדישי בניים (במדבר כ' י"ג) וארי יהי' החטא חסרון אמונה . שוב אמר על אשר ברייתם את פי למי מריבה (שם שם כ"ד) וארי יהי' החטא מרי . ושוב אמר על אשר בוערתם די בניי מריבה קדש על אשר לא קדחתם אותי (דברים ל"ב ג"א) וארי שוב ענין החטא מעילה . וארי היו כאן ג' מיני חטא . חסרון אמונה . מרי . ומעילה . מה שאינו מפורש בהדיא גם לא נשמע ומוכח מגוף המעשה של מי מריבה שהיו שם ג' מיני חטא . מצורף לזה מה שיקשה אם משה חטא אהרן מה חטא ? אך לפי ההסתכלות הראוי

הראוי הכל נכון . שבאמת היתה כוונתו ית' להראות
 גם שפ"י דבור אל הסלע יתן מימיו . אך משה ואהרן
 נסתפקו בדברי השם ב"ה אם מלת ודברתם דבור
 ממש או הכאה שהכאה הוא הדבור בדבר שאינו
 שומע ואינו מדבר . וכזה הספק נועזו לב יחזו
 והסכימו שניהם להכות בסלע עכ"פ כי אולי היתה
 כוונת השם להכות ואם ידברו דבור בעלמא אולי לא
 יאלצו מים ויתחלל שם שמים אבל כהכאה יאלצו מים
 עכ"פ ממה שבטבע הסלע להוציא מים כהכאה . ודנו
 ק"ו בטעמן שאם מן הצור יאלצו מים ע"י הכאה מכש"כ
 שיאלצו מים מן הסלע ע"י הכאה . והוא ענין הסרוך
 אמונה שאמר וען לא האמנהם כי ר"ל אחר שהי' ספק
 בידכם מהו הפירוש של ודברתם הי' לכם לנסות
 תחלה ע"י דבור שלא להוציא מלת ודברתם מפשוטו
 והי' לכם לנטוח בי שאמלא דבריהם והאן מים ג"כ
 ע"י דבור אלו ג"כ לא היתה כוונתי לכך בזה שאיני
 כוהר לעולם דברי שלוחי כי הלא ראיתם שאע"פ שלא
 היתה דעתי להכות כ"א לדבר אל הסלע שאפ"ה
 מלאתי דבריהם ונתתי מים ע"י הכאה והרי אתם
 מחוסרי אמונה בי . דהיינו מחוסרים הבטחון בי .
 שכל אמונה עם ב"ת היינו בטחון (או טרויאען) ומה
 לומר מזה התקרן האמונה ? שלא הי' יציאת המים
 עוד שום גם ופלא מה שכוונתי להראות ואלת עוד
 שנית שעשיתם הוא מה שנסתפקתם כלל מהו הפירוש
 של ודברתם כי הי' לכם להוכיח מדעתי בוודאי לדבר
 הסלע לא להכותו מאחר שאמרתי ודברתם לשון רבים
 ואלו הי' דעתי להכות הייתי אומר ודברת או והכית
 לשון יחיד כמו שכבר אמרתי מקודם והכית בצור לשון
 יחיד שהרי אין שניכם ראויים להכות כ"א משה בלבד
 שהמטה בידו ובהכרת מה שאמרתי ודברתם לשון רבים
 שהיתה כוונתי אל שניכם שתדברו שניכם אל הסלע
 שהדבור אפשר בשניכם אך אתם לא חשבתם לדייק
 בלשוני כמו שראוי לדייק תמיד בדברי גדול שאומר לנו
 דבר והסכמתם יחד בשאט כנפש להכות . והוא ענין
 אשר מעלתם בי . כי ענין מעילה הוא העדר חשאה
 ודיוק אם המעשה הזה מגונה או לא או אם יקפיד
 עליו וזאתו אם לא . ששם מעילה שרשו על . לשון
 העלאה שזעלה מחשבתו למעלה מן הדבר ואינו חושש
 לדייק בו (דריבר וועק) ואינו ענין בזיון שבזיון
 מכוון לבנות אבל במעילה אינו מכוון לבנות רק שאינו
 חושש בדבר . והרי א"כ גם אהרן חטא שהסכים עם

משה אל ההכאה ולא הי' חושש לדייק היטב בדברי
 הקב"ה שאמר ודברתם ל' רבים . וענין אהרן על
 אשר מריתם פי . הוא כפשוטו . שכל דבר שנעשה
 היסך ממה שהי' ראוי להעשות ופול עליו לשון מרי .
 בן שינעה במזיד או בשוגג באונס או ברצון שהרי
 עכ"פ נעשה היסך ממה שהי' ראוי . שעיני מרי מן מר
 לשון תמוהה והתנגדות (דער ווידר) כי גם ע"י העדר
 הדיוק בלשוני יחב' נעשה הדבר כפשיעה ומרי גמור .
 זהו מה שנלע"ד בענין חטא מריבה ואולי נמצא מזה
 כבר בדברי איז' משרש שמכורו לא נמצא אתי ושוב
 לדברנו והאמר :

אבן הצור יש בו שני מינים . המין האחד אפ"פ
 שהוא ספירי הגה הוא עכור וחשך
 צמראהו שזראהו בעין קרן השור ונקרא אבן קרני
 (האררן ארטיגר שטיין) שיש בו ג"כ קליפין קליפין
 בעין שזרני בקרן השור ומתחלק לחלקים דקים שחמיים
 נקשקשים והוא האבן הפשוט המצוי ביותר שמשמין
 אותו להוציא ממנו אש להדלקה לפי שהוא מחזיק
 הרבה חלקי אש בקרבו (פיאר שטיין) כמבואר לעיל .
 והוא הנקרא צור סהס . ולפי שהוא קשה וחזק
 ביותר אפשר שישושו ויעשה חד ומריף כבבין . כמ"ס
 ותקח לפרה צור ותכרת את ערלת בנה (שמות) .
 עשה לך חרבות צורים (יהושע ה' ב') גם אפשר
 להשמיוז עד שלא תהי' בו פגימה כל עיקר וכמ"ס
 בש"ס חולין בכל שומטין בצור בזכוכית וכו' . ועוד
 היום נמצאו אומות שאין להם ברזל וחוזקין הכל בצור .
 והגין השני מן הצור הוא שזראהו לבן וזה וספירי
 ביותר כזכוכית ונקרא זה מין הצור אבן זכוכי
 (גלאז ארטיגר שטיין) והוא על הרוב עגול וכשהוא
 קטן כגדעני שמשמין או מרדל יקרא חול (זאנד)
 וכשהוא ממוצע בגדלו יקרא בל' החכמים חול הגס
 (קיהז) וכשהוא גדול הרבה כאגוז ויותר יקרא
 חל"ביש (קיהזל) וימצ' ממנו ג"כ שגבו' כהר כמו הסלע .
 והחלמים הוא עוד יותר חזק וקשה מן הצור
 הקרני . שהוא כולל ג"כ אבן הדיאמאנט שהוא הגשם
 היותר חזק מכל הגשמים הגודעים לנו . והרי א"כ
 לחלמים ב' שמות נקרא צור בדרך כלל ע"ש צרית
 ואדיקת חלקיו . ונקרא חלמים בדרך פרט . ושם
 חלמים לפי הנראה הוא שם מורכב מן חל"ם מיש .
 והיינו עגול בחלמון ומישושו בחלמון כינה שהוא עגול
 וחלק במישושו . שהרייר הלבן שבבניה יקרא חל"בין
 ע"ש

ע"ש שלבן כאלב . ובענין ציון חלבון (יחזקאל כ"ז י"ח) דהיינו יין לבן . וזכר הקשה הטבול שחך החלבון יקרא דה"ל כיון מענין חיוני ובריאות כמו ותחלמני ותחייני (ישעי' ל"ח ט"ו) יחלמו בנייהם (איוב ל"ט ד') שעקר חיות ויגרת העוף הוא מן החלמון וז"ל חלמון כנו"ן חלבון וכשאר נו"ני האחר כמו ראשון ואחרון . ועם ששם חלמון לא נמצא במקרא כ"א בל' החכמים אפ"ה הוא לשון עברי ממש כשם חלבון ובענין עוד שאר מלות שלא נמצאו במקרא רק בל' חו"ל ואפ"ה הם עבריות כי גם הכרת פניהם בנינים ונטייתם ענינה גם שהן עבריות כמו שדברנו על זה כבר במקומות אחרים . בשם לפי דעת קצת מפרשים יהי' ענין אם יש טעם בריר חלמות (איוב ו' ו') היינו ריר הלבן המקיף את החלמון שהחלמון יש בו קצת טעם אבל הריר הלבן המקיף אותו אין בו טעם . ועי' החלמון בינה עגול וחלק במישור המשיל אליו בעל הלשון לקרא לצור הטבול והחלק בשם חליזים . תצורף לזה שמראה החלמים נוטה קצת למראה הירוק (געעל) כמראה החלמון . ואפשר גם מין אבן טוב הנקרא חלמה כמו שבו ואחלמה (שמות כ"ח י"ט) מענין חלמון ע"ש שהאבן הכהה חלק ירוק ועגול כחלמון בינה והוא הנקרא בל"א (טאפארו) שירוק כזהב . או הנקרא (היאציע) שירקותו נוטה לאדמיונות . ושם חלמים לפעמים נפרד כמו חלמים למעיני מים (חלים קי"ד) . בחלמים שלה ידו (איוב כ"ח ט') ושמהי פני בחלמים (ישעי' נון ו') ולפעמים הוא האר לצור שם הסוג כמו מצור החלמים (דברי' ח' ט"ו) דהיינו אותו מין צור שהוא חלמים . ולפעמים שם הסוג צור האר לשם המין חלמים כמו מחלמים צור (שם ל"ב י"ג) דהיינו חלמים פרטיי הגלגל בשם צור כלליי' ויש בכמו זה הרבה שמות שלפעמים האחד האר לבני ולפעמים השני האר להאחד כמו חרבות צורים וגור חרבו . אבני מלואי' מלואת אבן . מבטח עוז עוז מבטחה . אחזת נחלה מנחלת אחזתן . ור"פי שהצור והסלע היותר חזקים שבמיני הנמצאים לפיכך יתאר בעל הלשון בהם את הצורה ית' בבחינת חזקו ותוקפו . כמו צור ישועתי . כי סלעי ומטודתי אתה . ואולם אין כל צור הנאמר אלל הכורא ית' מענין אבן הצור שהרי אמר הצור תמים פעלו (דברים ל"ב ד') ומה ענין אבן הצור אל שליוות המדות ? שאבן הצור רק חזק לא בעל מדות מוסריות . ואלו אמר הסלע תמים פעלו לא הי' לזה מובן כלל

אע"פ שהוא ית' מתואר ג"כ בתאר סלע . והי' יותר ראוי לומר האל תמים פעלו כמ"ס האל תמים דרשו (תלים י"ח) שאע"פ ששם אל ג"כ מענין חזק ומקוף הכה הוא שם טעם של הקב"ה וכל שם טעם שלו ית' כולל כל מעלות תשובות המתעלמות בו ית' מנשא"כ שם צור שהוא רק האר מושאל מן הנמצאים השפלים כמ"ס הראב"ע בס' קהלת . אבל לדעתי יהי' ענין צור שבו המוקם ועוד בשאר מקומות לא מענין אבן צור כ"א מענין צורה ואגד וקשירה (פרבינדונג) ונקרא הקב"ה צור בשתי בחינות הא' שהוא צור ומקשר כל פרטיי הברואים יחד לשיהיו צורים וקשורים זה בזה באופן שכולם יחד טעם אחד שלם בחכמת השלמות ויהי' צורת הבחינה שם צור שם הפועל (דער אלגעס פר צינדנדע) כשם נוס לנום אל עיר מקלטו (במדבר ל"ה ל"ב) והבחינה הב' הוא שכל הנמצאים כולם צורים ואגודים בו ית' שהוא המקור והסבה לכל ויהי' צורת הבחינה שם צור שם האר והיינו טעם שהוא הטעם הכללי של כל הנמצאים שכל הנמצאי' נשואים עליו וכמ"ס הפייטן הכל יכול וכוללם יחד (אללער אינגבריק) וכשם סוג לב (משלי י"ד י"ד) . גם באגדה (ברכות י') פירשו שם צור מענין הצטיירות ועשית צורה אמרו ואין צור באלקינו אין ציור באלקינו :

יריעה נא

בקעה . עמק . גיא . ככר . שבלה .

שרון . מורים כולם על שטח ארץ השפל הכלמי בולט למעלה היפך ההר והגבעה שבולטים למעלה ומראים למרחוק (גרונד) . ובהבדל יורה שם בקעה על שטח ארץ העמוק ומוך משאר השטחים שסביבו אע"פ שגם סביבו אינו הר וגבעה אפ"ה הוא בעצמו נמוך מכל סביבו ועמוק כמו צור אלא כשהוא קטן במדת היקפו נקרא ביר וכשהוא גדול בשטחו במדת שדה ויותר יקרא בקעה (צרוך) והיא מענין בקיעה שראש כלנו נחבקה שם הארץ ונחבקה זה השטח העמוק כמו שיחהוה באחת לשעמים ע"י זיעת ומרדת הארץ שתחבקה האדמה ויעשה שטח גדול מקום מדרון ומנוי זה הענין ביותר בהרים וגבעות שלפי שצומדים יחידים ואין שטח סביב להם מחזיק